

„Neznesiteľná“ farnosť ako spôsob perzekúcie kňaza v Hornom Uhorsku na začiatku 20. storočia

Prípady Karola Antona Medveckého v Bacúrove*

Ján Golian

Horné Uhorsko bolo na prelome 19. a 20. storočia prostredím viacerých konfliktov nižšieho katolíckeho kleru s miestnym episkopátom. Spory, ktorých koreňom bolo eskalujúce národnostné a politické napätie sa z vnútrodiecéznej úrovne neraz dostali aj pred vyššie štátne či cirkevné úrady. Na jednej strane pomyselné bariéry stáli kňazi obraňujúci záujmy slovenských, respektíve nemaďarských veriacich, ich právo na jazyk, vzdelanie a kultúru. Tí boli opozíciou voči uhorským biskupom a vyšším hodnostárom, spravidla hájajúcim oficiálne stanovisko budapeštianskych vlád a ideu homogénneho maďarského národa. Do vyhrotenejších sporov sa dostávali kňazi, vstupujúci do verejného života a aktívne sa zapájajúci do verejného diania, čím sa stavali do opozície voči národnostnému programu maďarských politických strán. Išlo spravidla o novú generáciu klerikov, ktorí prenikali do aktívnej politiky, aktivizovali sa v rôznych druhoch volieb, či verejne agitovali v prospech slovenských kandidátov do uhorského snemu. Medzi najznámejších politicky aktívnych kňazov na krajinskej úrovni patrili Andrej Hlinka, Ferdinand Juriga, František Jehlička, Martin Kollár či Florián Tománek.¹ K nim možno pripočítať ďalších, ktorí pôsobili najmä v regiónoch a vo voľbách do uhorského parlamentu boli verejnými podporovateľmi slovenských kandidátov.²

* Štúdia bola podporená grantom Ministerstva školstva SR VEGA č. 1/0677/19 *Karol Anton Medvecký – kňaz a politik*.

¹ Roman HOLEC, *Andrej Hlinka. Otec národa?*, Bratislava: Marenčin PT, 2019, s. 46–64; Peter OLEXÁK, „Florián Tománek – curriculum vitae,“ in *Florián Tománek. Život a pôsobenie katolíckeho kňaza, politika a publicistu*, ed. Peter Olexák a kol., Ružomberok: Verbum, 2019, s. 21–27.

² Do tejto kategórie možno zaradiť Františka Richarda Osvalda, Andreja Kmefa, Eduarda Šándorfiho. Milan PODRIMAVSKÝ, „Vývrcholenie politickej krízy. Koaličná vláda,“ in

Do druhej kategórie možno zaradiť aj kňaza Banskobystrickej diecézy Karola Antona Medveckého.³ Tento rodák z Dolnej Lehoty na Orave bol od začiatku 90. rokov 19. storočia členom františkánskej rehole. Po reforme rádu v roku 1898 prešiel na posledný rok štúdia do Banskej Bystrice a o rok neskôr bol vysvätený za kňaza.⁴ Už počas štúdia bol aktívnym členom Muzeálnej slovenskej spoločnosti, čo nekorešpondovalo s ideami uhorského politického diskurzu. Za svoje nevlastenecké (nemaďarské) konanie bol prakticky od prvých kaplanských rokov trestaný najmä generálnym vikárom Jánom Havranom. Ten ho za národopisné aktivity verejne obvinil zo špionáže v prospech Ruského cárstva a bol s ním v otvorenom konflikte.⁵ Medvecký však nechcel z aktivít rezignovať, a preto bol v prvej polovici úvodného decénia 20. storočia veľmi frekventovane prekladaný do farností so stále nepriaznivejšími podmienkami, ktorými chcel vikár „problematického“ kňaza zlomiť a demotivovať.⁶

Tento spôsob nebol účinný a Medvecký pokračoval vo vedeckých i národoveckých aktivitách, ku ktorým pridával organizovanie slovenských svojpomocných spolkov a začal sa zbližovať s politickou reprezentáciou z Horného Uhorska.⁷ Preto s ním do sporov prišiel aj nový biskup, Wolfgang Radnai, ktorý stratégiu trestu zmenil, a poslal Medveckého v roku 1909 do farnosti Bacúrovo. Z hospodárskeho, sociálneho či geografického hľadiska išlo o najhoršie kňazské miesto v diecéze, z ktorého ho biskup už nepreložil a musel v ňom zostať až do zániku monarchie.

Na začiatku storočia 1901–1914, ed. Dušan Kováč a kol., Bratislava: Veda, 2004, s. 160–161.

³ Karol Anton Medvecký (8. 6. 1875 – 12. 12. 1937) rímskokatolícky kňaz, politik a etnograf. V prvých dvoch decéniách 20. storočia bol pre svoje národnostné a politické aktivity v silnej opozícii voči banskobystrickým biskupom zastávajúcim oficiálnu uhorskú politiku. Krátko po vzniku Československa sa v roku 1919 stal cirkevným referentom pri Ministerstve s plnou mocou pre správu Slovenska a bol poslancom v národnom zhromaždení. Ako etnograf sa okrem výskumov zviditeľnil aj ako úspešný predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Od roku 1920 pôsobil ako farár v Bojniciach, kde v roku 1937 umrel.

⁴ Ján GOLIAN, „Pútnik národného života. Karol Anton Medvecký,“ in *(Ne)známe príbehy. Osem zabudnutých osobností 19. a 20. storočia*, eds. Ján Golian – Rastislav Molda, Banská Bystrica: Society for Human Studies, 2017, s. 144–146.

⁵ Ján GOLIAN, „‘Starí učia mladých lietat!’ Vplyv Andreja Kmeťa na formovanie Karola Antona Medveckého v úvodnej dekáde 20. storočia,“ *Kultúrne dejiny* 12, Supplement (2021): 143–144.

⁶ GOLIAN, „Pútnik národného života,“ s. 150–154.

⁷ PODRIMAVSKÝ, *Vyvrcholenie politickej krízy*, s. 160.

Na desať rokov strávených vo farnosti Medvecký v memoároch spomínal:

Pobyt na Bacúrove popri neuveriteľnom hmotnom strádaní považoval som si vždy za krvavú krivdu. Veď nemal som tam kňazskej práce, ani žiadnej duševnej radosť. Desať rokov svojho najkrajšieho veku som tam strávil, kde nie je ani potreba, ani možnosť výživy pre katolíckeho kňaza. [...] Tiesnený neuveriteľnou hmotnou biedou na Bacúrove, ale hlavne opustenosťou v tomto nekatolíckom ovzduší, usiloval som sa všemožne z Bacúrova vyslobodiť.⁸

Za stručným zhodnotením charakteristiky dlhoročného pôsobiska je mnoho otáznikov. Cieľom textu je priblížiť vyvíjajúci sa vzťah medzi Medveckým a Radnaim a hľadať príčiny a fázy ich kulminujúceho sporu. Pokúšam sa identifikovať udalosti, ktoré predchádzali preloženiu do Bacúrova a čo najplastickejšie zrekonštruovať podmienky tamorejšej pastorácie a kňazovho každodenného života. V texte sa snažím priblížiť okolnosti farnosti a charakter veriacich, ktorí tiež bezprostredne ovplyvňovali postoje a rozhodnutia bacúrovského administrátora. Text je vystavaný na analýze doteraz nespracovanej korešpondencie kňaza Medveckého, ktorú adresoval svojmu biskupovi Radnaimu. Väčšina listov má informačný charakter, v ktorých autor upozorňuje na podmienky vo farnosti, žiada o ich nápravu, pričom kontinuálne akcentuje žiadosť o preloženie na iné pôsobisko. Aj vzhľadom na to, že biskupove reakcie na Medveckého listy sa nedochovali, pracujem aj s ďalším spektrom prameňov, ktoré majú vyvažovať jednostrannú interpretáciu diecézneho kňaza. Ide primárne o ďalšiu korešpondenciu, memoáre, cirkevné a štátne úradné pramene, dobovú publicistiku a odbornú literatúru.

1. OD SKRYTÉHO KONFLIKTU K VEREJNÉMU SPORU

Od januára 1904, po smrti Karola Rimelyho, bol biskupský stolec Banskobystrickej diecézy uvoľnený. Aj napriek tomu, že vedenie diecézy pod biskupom Rimelym, personifikované najmä generálnym vikárom Jánom Havranom tvrdo postupovalo voči „nevlasteneckým“ protimaďarským kňazom a aktivitám, obraz diecézy v maďarskom diskurze

⁸ Karol Anton MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám 8. VI. 1875 – 8. VI. 1935*, Trnava: Nákladom Fr. Urbánka a spol., 1935, s. 83–84.

nebol uspokojivý. Bolo verejným tajomstvom, že Rimely na aktívne presadzovanie maďarského nacionalizmu v diecéze rezignoval, na čom sa podpísal aj jeho zdravotný stav a vyšší vek. A aj keď generálny vikár Havran podnikal „vlastenecké“ kroky, biskup mu ich v niektorých prípadoch neplánovane prekazil, čo bránilo kontinuálnej a strategicky riadenej maďarizácii kléru a veriacich.⁹ Preto po smrti biskupa Rimelyho sa v maďarskom tlačovom priestore začalo verejne diskutovať, o preferenciách výberu nového biskupa. Z hľadiska slovenských kňazov išlo skôr o ohováranie, v ktorom sa šírilo, že v diecéze je množstvo „panslávov-kňazov a biskupské seminárium pestuje panslavizmus“. Preto maďarskí publicisti zdôrazňovali, aby nový banskobystrický biskup bol nielen vlastenecky pevne ukotvený, ale aj dostatočne odvážny na vysporiadanie sa s politickými a národnými problémami.¹⁰

Touto osobnosťou mal byť 56-ročný pomocný biskup z Veľkého Varadína Wolfgang Radnai.¹¹ Ten sa narodil v Aradskej župe, na dnešnom území západného Rumunska ešte s priezviskom Rillhammer, to si ako 24-ročný v duchu uhorského nacionalizmu zmenil.¹² Po štúdiách vo Veľkom Varadíne a v Pešti bol vysvätený za kňaza a získal doktorát z teológie. Následne pôsobil v štruktúrach rodnej diecézy v Sedmohradsku. Najskôr zastával pozíciu biskupského sekretára a v závere 19. storočia sa stal rektorom miestneho kňazského seminára. Následne bol v roku 1901 vymenovaný za pomocného veľkavaradinského biskupa. Pre prezentovanú oddanosť uhorskej vlasteneckej politike bol vybraný ako vhodný kandidát na post banskobystrického biskupa. Do funkcie bol menova-

⁹ Takýto priebeh malo aj preloženie K. A. Medveckého, keď na jar 1902 generálny vikár za trest rozhodol o jeho premiestnení z Krupiny, avšak po návšteve farníkov u biskupa, nič netušiaci pastier diecézy proces zastavil a deklaroval, že ho považuje za „dobrú dušu“, teda nemá ho za čo prekladať. Ján KRAJČÍK – Štefan KMETY – Andrej HELZ – Ján GVERKOVŠKY – Štefan MOZOLA, „Dopisy,“ *Katolícke noviny* 53, č. 6 (1902): 48.

¹⁰ „Baňsko-bystrické biskupstvo,“ *Národné noviny* 25, č. 16 (1904): 4.

¹¹ Wolfgang Radnai (25. 3. 1848 – 14. 10. 1935) bol v roku 1871 vysvätený za rímskokatolíckeho kňaza, v roku 1901 sa stal veľkavaradinským pomocným biskupom, 1904 bol menovaný za poradcu 11. banskobystrického biskupa, 1919 bol z územia Československa vyhostený, bol menovaný za titulárneho biskupa Axominského a žil v letnom sídle vesprémskeho biskupa v Sümegu, kde v roku 1935 umrel.

¹² V maďarskom diskurze používal aj pomaďarčenú formu krstného mena, Farkas, a naopak predstavitelia slovenského národného hnutia a niektorí kňazi v súkromnej korešpondencii zámerne jeho krstné meno prekladali do slovenčiny, teda „Vlk“, čím vykresľovali jeho „dravé“ postoje voči všetkému nemaďarskému. Karol Anton MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery katolíckych Slovákov v niekdajšom Uhorsku*, Ružomberok: vl. náklad, 1920, s. 76.

ný v júli a následne inštalovaný v septembri 1904.¹³ Nový biskup svoju dôslednosť v presadzovaní maďarčiny deklaroval aj tým, že s veriacimi, ktorí štátny jazyk neovládali, komunikoval prostredníctvom tlmočníka.¹⁴ Výber biskupa bol podriadený pravidlám dobovej maďarizačnej politiky. Tento princíp bol aplikovaný naprieč celým Uhorskom, a preto medzi vyšším katolíckym klérom absentovali osobnosti, ktoré by sa dokázali povzniesť nad národnostné bariéry a účinnejšie by sa angažovali v sociálnom a vieroučnom prograse veriacich.¹⁵

Radnai sa po príchode do diecézy stretol s kňazom Karolom Antonom Medveckým, ktorý pre etnografické a národovecké aktivity bol v diecéze už popísaným listom. Jeho politické a národné aktivity v prospech Slovákov evidovali na začiatku 20. storočia aj oficiálne správy z agendy Svätej stolice.¹⁶ O to viac boli viditeľné v samotnej Banskobystrickej diecéze, čo spôsobovalo frekventované prekladanie na rôzne farnosti, za čím stál spomínaný generálny vikár Havran. Dokonca aj v čase príchodu biskupa Radnaiho do diecézy sa Medvecký sťahoval z farnosti Donovaly do dediny Brehy pri Žarnovici.¹⁷

Na jeseň 1904, po jeho päťročnom pôsobení v diecéze, išlo už o jeho siedme pastoračné miesto, pričom ani na jednom mu nebola zverená pozícia farára. Kým sa nový biskup zoznamoval so situáciou, nijako sa nemenila ani pozícia Medveckého. Ten sa nádejal, že pri novom biskupovi má šancu na nový začiatok, keďže hlavný iniciátor jeho trestania, generálny vikár Havran, opustil dovtedajší post a stal sa kanonikom kanтором, bez dosahu na personálne úlohy v diecéze. Z cirkevno-právneho aj praktického hľadiska bola jeho pozícia v Brehoch labilná. Preto čakal, že diecéza vyhlási konkurz na miesto farára, do ktorého by sa mohol prihlásiť. To sa však nestalo a zostal len administrátorom, čo sa negatívne odrazilo na jeho právomociach aj príjmoch. Komplikáciou samou

¹³ *Die Bischöfe der Donaumonarchie 1804 bis 1918 Ein amtsbiographisches Lexikon. Band 1.*, ed. Rupert Klieber, Berlin: Duncker & Humblot, 2020, s. 81–83.

¹⁴ MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery*, s. 35.

¹⁵ Komplexnejšie príčiny kritiky katolíckeho i protestantského kléru pôsobiaceho na území Slovenska na začiatku 20. storočia pozri: JÁN LAJČIAK, *Slovensko a kultúra*, Bratislava: Slov. ev. a. v. Theol. Akademia, 1920, s. 177–206.

¹⁶ EMÍLIA HRABOVCOVÁ, „Slovenskí národne uvedomelí rímskokatolícki kňazi v zrkadle rakúsko-uhorskej diplomacie,“ in *Slovensko na začiatku 20. storočia*, eds. Milan Podrimavský – Dušan Kováč, Bratislava: Historický ústav SAV, 1999, s. 198.

¹⁷ Diecézny archív Banská Bystrica (ďalej DA BB), Protocolli Officii Dioecisani Neosolien-sis pro Anno Domini 1904, No 1195.

o sebe boli aj vzťahy vo farnosti. Pre Medveckého politické presvedčenie, boli voči nemu nepriateľsky naladení niektorí veriaci a predstavitelia obce, ktorí v národnostných otázkach presadzovali oficiálne záujmy uhorskej politickej línie.¹⁸

Po niekoľkých mesiacoch sa 29-ročný kňaz stretol s novým pastierom diecézy. Zo stretnutia mal zmiešané pocity, keďže biskup bol k nemu „až nadmier blahosklonný“ a svoju náklonnosť prejavoval aj pred Medveckého farníkmi. Pred nimi ho veľmi vychvaľoval, ale zakrátko sa mladý kňaz dozvedel, že postoj biskupa podľa jeho slov nebol úprimný. V rovnakom čase si Radnai o verejne angažovanom duchovnom zisťoval informácie či nie je politicky aktívny a či za niektorú zo strán neagituje. Medveckého pritom presviedčal, že ho považuje za politicky a spoločensky spoľahlivého, pričom kňaza uisťoval o svojom postoji, podľa ktorého ak niekto publikuje v slovenskom jazyku, neznamená to, že je panslávom. Radnai si vypočul aj Medveckého sťažnosti na prácu vo farnosti a prisľúbil mu, že má pre neho pripravené lepšie miesto. Takto formulovaná odpoveď mladého kňaza ešte viac zneistila a čakal, čo tým biskup zamýšľa.¹⁹

Biskup svoje slová v priebehu niekoľkých týždňoch naplnil a správcovi farnosti v Brehoch bol doručený dekrét, podľa ktorého bol preložený do farnosti Prochot.²⁰ Medvecký okamžite pochopil, že biskupove slová „o lepšom mieste“ boli myslené ironicky, keďže Prochot bol objektívne horšou kňazskou stanicou ako predchádzajúce pôsobisko. Geografická izolácia dediny mala obmedziť kňazove cesty medzi predstaviteľov slovenského národného hnutia a navštevovať verejné podujatia, ktoré uhorským politikom najviac prekážali. Do práce v novom pôsobisku sa Medvecký skutočne aktívne vložil a obyvateľom obce zásadne pomohol k zefektívneniu hospodárskej aktivity prostredníctvom založenia svojpomocného potravinového spolku. O farnosť a kostol sa staral cez iniciovanie opráv a modernizovanie výbavy či organizovanie cirkevných podujatí.²¹

¹⁸ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 52–53.

¹⁹ Archív Slovenského národného múzea, pracovisko Martin (ďalej A SNM), fond (ďalej f.) Osobný fond Andreja Kmeťa (ďalej OF AK), signatúra (ďalej sign.) AK 30/3, List K. A. Medveckého A. Kmeťovi z 6. 3. 1905.

²⁰ DA BB, Protocolli Officii Dioecisani Neosoliensis pro Anno Domini 1905, No 626.

²¹ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 57–58.

Kňazovi však popri práci vo farnosti zostala energia aj na aktivity, za ktoré bol biskupom Radnaim ostrakizovaný. V Prochoti sa dostával do konfliktu s miestnym židovským obchodníkom, s ktorým ho okrem konfesie rozdeľovala najmä politická orientácia. Obchodník a krčmár Izák Abrahám Kohn aktívne hájil záujmy budapeštianskej vlády, kvôli čomu kulminoval jeho názorový konflikt s Medveckým, podporovateľom slovenskej opozície (Slovenskej národnej strany). Pre obdobnú rozdielnosť politických názorov zotrúval farský administrátor v rozpore s niektorými farníkmi a predstaviteľmi obce, na čele ktorých stál richtár.²² Tieto správy sa prirodzene dostávali do sídla biskupa, ktorý rovnako ako v Brehoch, odmietal vyhlásenie konkurzu na miesto farára. Pozitíva získania farárskej pozície namiesto administrátorského miesta nekončili len pri vyššej mzde, dôležitým rozdielom bola stabilita pôsobiska. Preloženie administrátora spravidla spočívalo na rozhodnutí biskupa, so zmenou farára musel súhlasiť aj finančný patrón farnosti, to znamená majiteľ územia, na ktorom farnosť ležala, teda mohlo ísť o zemepána či mestské zastupiteľstvo. Okrem toho farár požíval pri spravovaní farnosti vyššiu mieru slobody ako farský administrátor, ktorý najmä v ekonomických otázkach úzko podliehal miestnemu okresnému dekanovi. Aj nasledovné Medveckého žiadosti o získanie miesta farára biskup ignoroval, a preto na konci roku 1907 možno hovoriť, že kňaz bol s biskupom v priamom konflikte, ktorý sa však zatiaľ neprejavoval na verejnosti.²³

Situácia sa radikálne zmenila po tom, ako do Prochota prišiel Medveckého navštíviť poslanec uhorského snemu František Skyčák. Ten bol symbolom opozície voči mainstreamovému prúdu uhorskej parlamentnej politiky. Pre národnostné nezhody v uhorskej Katolíckej ľudovej strane (Katolikus Néppárt) politické zoskupenie opustil a prešiel do ľudáckej frakcie Slovenskej národnej strany. Nevhodnosť jeho návštevy bola umocnená aj tým, že za poburovanie bol odsúdený na dvojmesačné väzenie. Už samotný spôsob návštevy vyvolal rozruch, keď poslanec prišiel do Prochota na automobile, čo bolo vôbec prvýkrát, ako miestni obyvatelia videli túto technickú novinku.²⁴ Podľa Medveckého slov bola návšteva Skyčáka nevinná, hosť prišiel bez zvláštneho sprievodu a na

²² DA BB, f. Kňazi diecézy, zložka Karol Anton Medvecký (ďalej KD – KAM), novinové výstrižky, MEDVECKÝ K. A. Starý rychtár na Prochote (neidentifikované periodikum).

²³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List K. A. Medveckého A. Kmeňovi z 28. 11. 1907.

²⁴ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 61–62.

fare sa zdržal len na obed.²⁵ Jeho prítomnosť vo farnosti však mala niekoľkoraký význam. Krátko po parlamentných voľbách v roku 1905 sa okolo Skyčáka a ďalších aktérov začalo kreovať jadro politickej reprezentácie Slovákov v uhorskom parlamente. Tá sa formovala na pôdoryse Slovenskej národnej strany prostredníctvom manifestu vzniku Slovenskej ľudovej strany, ktorého signatárom bol aj Medvecký. Vďaka tomuto program ľudákov vyniesol v predčasných voľbách 1906 mandáty pre šiestich slovenských kandidátov, medzi ktorými bol aj Skyčák.²⁶ Preto návšteva ideového oponenta uhorských nacionálnych politikov bola významnou témou a pre biskupa Radnaiho ponížením, keďže sa na fare jeho kňaza objavila takto exponovaná osoba.²⁷

Biskup vzápätí zmenil svoje správanie voči Medveckému aj na verejnosti. Niekoľko týždňov po návšteve poslanca sa konala sviatosť birmovania vo Veľkej Lovči, ktorá bola súčasťou dekanátu, kde Medvecký pôsobil. Pri tejto príležitosti sa obaja stretli a po vysluhovaní sviatosti si biskup Medveckého predvolal. Medzi štyrmi očami mu vyčítal návštevu poslanca a ďalšie „panslavistické“ aktivity. Medvecký po rokoch uviedol, že biskup naňho „reval“ a vyčítal mu ako to, že sa opovážil prijať Skyčáka. Pri spoločnom obede biskup verejne poznamenal na adresu kňaza: „túto smeť musíme z tohoto vlasteneckého okresu vymiesť“.²⁸ Bolo teda zrejmé, že doručenie dekrétu o preložení na nové pôsobisko je otázkou krátkeho času.

Medzitým sa Medvecký za pomoci penzionovaného učiteľa a publicistu Eduarda Krajňáka snažil získať audienciu u pápežského nuncia vo Viedni Gennara Granita Pignatelliho di Belmonte.²⁹ Pred ním plánoval

²⁵ Centrum spirituality Východ – Západ Michala Lacka v Košiciach (ďalej CSVZML), f. Eduard Krajňák, kartón (ďalej k.) 1, inventárne číslo (ďalej inv. č.) 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 21. 8. 1909. Za poskytnutie kópie listov E. Krajňáka a K. A. Medveckého ďakujem PhDr. Markovi Rímskemu.

²⁶ Peter PODOLAN – Miriam VIRŠINSKÁ, *Slovenské dejiny III 1780 – 1914*, Bratislava: Literárne informačné centrum, 2014, s. 359–361.

²⁷ Skyčák poslancský mandát vo voľbách 1910 obhájil, avšak o rok neskôr bol spojený s korupčnou kauzou, podľa ktorej spolu s ďalšími spolustraníkmi vo voľbách za úplatok nepriamo podporil kandidátov víťaznej Národnej strany práce (Nemzezi Munkapárt). Peter OLEXÁK, „Obvinenie z korupcie: nástroj politického boja v rámci slovenského národného hnutia začiatkom 20. storočia,“ *Historický časopis* 68, č. 1 (2020): 85–86, 96.

²⁸ MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery*, s. 56.

²⁹ Marek RÍMSKY, „Pro-katolícke aktivity Eduarda Krajňáka,“ *Notitiae historiae ecclesiasticae* 9, č. 2 (2020): 50.

predniesť 15 bodov, v ktorých štrukturalizoval Radnaiho pochybenia vo vedení diecézy. V nich dominovali témy ako biskupovo uprednostňovanie a používanie maďarčiny pred liturgickým a cirkevným (latinčinou) či miestnym (slovenským) jazykom, pričom slovenských veriacich údajne opakovane označoval za „hlúpych sedliakov“. Medvecký tiež tematizoval podozrenia z nehospodárneho nakladania s majetkom diecézy, šikanovanie slovenských kňazov či pikantnú správu o istej žene, matke šiestich detí, ktorú Radnai berie na oficiálne stretnutia a striedavo ju predstavuje ako svoju sestru či sesternicu, pričom podľa jeho slov „celý svet vie, že mu neni rodina“.³⁰

Spočiatku prisľúbená audiencia bola na poslednú chvíľu zrušená a v rovnakom čase sa s príchodom na faru do Prochota ohlásil okresný dekan Zoltán Halko. Ten miestneho administrátora informoval, že príde prevziať jeho farnosť a oznámil mu, že bol preložený do Bacúrova.³¹ Dekan sa pri preberaní farnosti voči Medveckému správal veľmi neštandardne, nielenže neprijal jeho pohostenie, ale tiež odmietol súpisy majetku a inventáre, ktoré dovtedajší administrátor farnosti vypracoval. Dekan Halko si všetky záznamy a správu o stave cirkevnej jednotky vyhotovoval sám. Okrem toho prevzatie farnosti sprevádzala žandárska eskorta, vyvíjajúca nepriame napätie a tlak. V rovnakej atmosfére sa nieslo aj stretnutie s biskupom o niekoľko týždňov neskôr, pri ktorom sa Radnai Medveckému vyhrážal, že ak sa neprestane nevlastenecky správať, potrestá ho ešte tvrdšie.³² Plánovaná Medveckého audiencia na nunciatúre sa podľa E. Krajňáka predsa uskutočnila. Ten v liste Ľudovítovi Vladimírovi Riznerovi uviedol, že napokon v septembri 1909 Medveckého doviedol pred Pignatelliho a následne sa dopyčul, že ten si vzápätí predvolal biskupa, aby mu zodpovedal prednesené obvinenia.³³ Medvecký však tento scenár v memoároch či korešpondencii neuvádza a nezachoval sa ani iný prameň, ktorý by Krajňákovu verziu potvrdil, alebo vyvrátil.

³⁰ CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 21. 8. 1909.

³¹ „Preloženie,“ *Zvolenské noviny* 6, č. 7, (1909): 6.

³² MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 62–64.

³³ Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine (ďalej LA SNK), f. Ľudovít Vladimír Rizner, List E. Krajňáka Ľ. V. Riznerovi, nedatovaný, sign. M 89 B 26.

2. PRVÉ ROKY V BACÚROVE AKO „NEZNESITEĽNÝ ÚDEL“ OD BISKUPA

Medvecký sa do Bacúrova presťahoval už v letných mesiacoch 1909, hoci dekrét o administrovaní farnosti vstúpil do platnosti až od 1. októbra.³⁴ Miestna farnosť bola overeným vyhnanstvom, v ktorom sa už Radnaiho predchodcovia snažili zlomiť viacerých „neposlušných“ kňazov. V druhej polovici 19. storočia boli v Bacúrove „prevychovávaní“ kňazi z prostredia slovenského národného hnutia Štefan Daniš a Jozef Smolen.³⁵ Do farnosti sa mal sťahovať aj František Sasínek či Alexander Dianiška, ale obaja ešte pred preložením radšej diecézu opustili.³⁶ V 80. a 90. rokoch 19. storočia vo farnosti pôsobil Andrej Truchlý Sytniansky, ktorého 16-ročný pobyt v Bacúrove definitívne paralyzoval v literárnej a národoveckej práci a podlomil aj psychické zdravie.³⁷ Farnosť bola totiž izolovanou dedinou, ku ktorej patrili príslušné osady ležiace v horskom prostredí, čo znamenalo, že okrem samotnej dediny ju tvorili ďalšie štyri filiálky.³⁸ Prostredie bolo konfesiónálne polarizované a len menšia časť veriacich patrila do katolíckej cirkvi.³⁹

Medvecký uvádzal, že vo farnosti sa mohol spoľahnúť len na dve rodiny a na 89-ročného kantora, zastávajúceho aj funkciu zvonára a kostolníka. V miestnej cirkvi pritom žilo ďalších 200 matrikovaných katolíkov a 80 Rómov, ktorých údajne okrem krstov a pohrebov cirkevný život nezaujímal.⁴⁰ Aj ostatní veriaci boli k pastoračným aktivitám ľahostajní a cez sviatky navštevovalo farský kostol len 15 starších žien, počas omší

³⁴ CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 21. 8. 1909; DA BB, Protocolli Officii Dioecesis Neosoliensis pro Anno Domini 1909, No 1339.

³⁵ Š. Daniš poznamenal o svojom predchodcovi Jánovi Mátyásovi, že ten sa na v Bacúrove „zbláznil“. MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery*, s. 46.

³⁶ Tamtiež, s. 137. Medvecký okrem Dianišku, spomína aj ďalších dvoch nekonkretizovaných kňazov, ktorí pred bacúrovskou farou emigrovali do Spojených štátov amerických. CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 15. 11. 1913.

³⁷ JÁN GOLIAN, „Andrej Truchlý Sitniansky. Orol slovenskej literatúry,“ in (Ne)známe príbehy. *Osem zabudnutých osobností 19. a 20. storočia*, eds. Ján Golian – Rastislav Molda, Banská Bystrica: Society for Human Studies, 2017, s. 68–71.

³⁸ DA BB, f. KD – KAM, Copia recursus Caroli Medveczky ad Sacram Congregationem Concilii, 1. 2. 1918.

³⁹ Pavol KUKA, *740 rokov obce Bacúrov*, Bacúrov: Obecný úrad Bacúrov, 1995, s. 7.

⁴⁰ Medvecký miestnych Rómov charakterizoval ako „polodivých“. MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery*, s. 45.

cez týždeň bol kňaz v chráme len sám s kantorom.⁴¹ Okrem toho na bacúrovskej žandárskej stanici boli frekventovane hlásené krádeže, ktorých sa dopúšťali miestni Rómovia. Týmto deliktom domácich obyvateľoch čelil bez výnimky aj miestny katolícky kňaz, ktorý v memoároch dedinu hodnotil že išlo o vychýrený kraj zbojníkov.⁴² S neslávnyim charakterom obyvateľov z Bacúrova sa zoznámil už niekoľko rokov pred príchodom do farnosti, pri návštevách svojho bývalého spolužiaka a miestneho farára Jozefa Formánka. Ten Medveckému, v tom čase prochotskému administrátorovi, ukazoval rozbitú stenu, cez ktorú zloději ešte predošlému farárovi, Bartolomejovi Roháčovi, zobrali celého brava z koryta, v iné razy ukradli bielizeň a krmoviny.⁴³

Po tom ako sa do farnosti presťahoval, začal sa o zbojníckych zlozvvykoch miestnych obyvateľov presviedčať na vlastnom majetku. Napríklad v noci z 27. na 28. novembra 1913 sa vlámali neznámi páchatelia do fary a administrátorovi spôsobili škodu 200 korún.⁴⁴ Okrem materiálnej straty, mala táto nevyžiadaná návšteva aj trvalejší dopad. Incident sa údajne nepriaznivo podpísal na slabých nervoch domáceho, a stresujúco pôsobil na jeho chorú mamu, ktorá odvtedy žila v neustálom strachu. Kňaz informoval biskupa o svojej bezradnosti. Prežíval dilemu, že ak páchatelov nedá stíhať, tak sa môžu opäť vrátiť, avšak domnieval sa, že ak ich orgány budú vyšetrovať, môžu faru vypáliť. Preto biskupa žiadal, aby ho z „tohto miesta zlodějov preložil na vydržateľnú faru“.⁴⁵

Miestni kriminálnici sa prejavili ako extrémne vynaliezaví, na čo takmer doplatil aj Medvecký. Dvojica zlodějov stromčekov v lese využila situáciu, že ich zadržal nový lesný robotník, ktorý ešte dedinu a jej obyvateľov dôsledne nepoznal. Preto, keď si poznačoval ich mená, oni nadiktovali, že sa volajú Karol Medvecký a Šándor Koltai. Asi po týždni prišli žandári do dediny hľadať mužov s týmito menami. Na mieste sa dozvedeli, že ide o miestneho kňaza a jeho organistu, teda bolo jasné, že

⁴¹ CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 15. 11. 1913.

⁴² MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 64, 69–71.

⁴³ DA BB, f. KD – KAM, novinové výstrižky, MEDVECKÝ K. A. Můj konškolák F. (neidentifikované periodikum).

⁴⁴ DA BB, f. KD – KAM, Historia Domus Bacurov parochiae Ab 1903, s. 92.

⁴⁵ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 1. 12. 1913.

zlodeji žandárov oklamali.⁴⁶ O komickej udalosti informovala aj správa publikovaná v regionálnych *Zvolenských novinách*.⁴⁷

Obrovským problémom vo farnosti bola neúrodná pôda a celé hospodárstvo, ktoré patrilo k farnosti, a na ktoré bol administrátor existenčne odkázaný. Majetok v prvých rokoch pôsobenia vo farnosti prenajímal záujemcom, ale pre jeho nízku výnosnosť, nájomcovia od zmlúv odstúpili.⁴⁸ Preto sa na prácu na poli, spolu so služobníctvom, podujal sám. Poznamenal, že výnosnosť bola mizivá a dopestoval si stravu a krmivo pre zvieratá asi len na pol roka, čím sa každoročne zadlžoval. Pred úplným krachom ho materiálnou pomocou viackrát zachránili bývalí veriaci z Prochota či priateľ a niekdajší bacúrovský duchovný Andrej Truchlý Sytniansky.⁴⁹ Dekan Vojtech Frommayer pred biskupským úradom potvrdil, že Medvecký obrába pôdu a o hospodárstvo sa stará s takým nasadením ako žiadny z jeho predchodcov. Avšak miestny administrátor dodal, že pre nízku 1 1/2 až 5-násobnú úrodnosť, mu roľníčenie za štyri roky spôsobilo dlh 8 000 korún. Hospodárenie čelilo aj krádežiam miestnych obyvateľov, ktorí viackrát drancovali chlievy a farské polia. Medvecký popisuje, ako musí brať úrodu ešte pred dozretím, alebo prípad, že po nakosení d'ateliny, ju okamžite musel odvieť, lebo do ďalšieho rána by zmizla. Prekážky v ekonomickej aktivite farnosti mu spôsobovali aj choroby, ktoré usmrcovali hospodárske zvieratá. Správca farnosti poznamenal, že od príchodu do Bacúrova, za štyri roky prišiel pre choroby o 9 bravov a množstvo oviec.⁵⁰ Priznával, že tento stav ho frustruje a je ekonomicke neudržateľný. Všetky straty vyčíslil finančne a dodával, že kňazský plat mu nestačí ani na najskromnejší spôsob života.⁵¹ Ekonomické strádanie farnosti spôsobovali administrátorovi vnútorný nepokoj, ktorý sa negatívne odrážal aj v jeho pastoračnej činnosti.⁵²

Medvecký sa pokúšal zmeniť nezávideniahodnú hospodársku situáciu prostredníctvom žiadosti zaslanej na biskupský úrad. Krátko pred Vianocami 1913 adresoval prosbu o finančnú pomoc z fondu pre kňa-

⁴⁶ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 72.

⁴⁷ „Farár a učiteľ na dreve,“ *Zvolenské noviny* 10, č. 1 (1913): 6.

⁴⁸ DA BB, f. KD – KAM, Historia Domus Bacurov parochiae Ab 1903, s. 83–84.

⁴⁹ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 67–68.

⁵⁰ V liste E. Krajňákovi konkretizoval, že v opisovanom roku 1913 pre veľké sucho bol donútený predať 130 oviec s celkovou stratou 1 500 korún. CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 15. 11. 1913.

⁵¹ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 1. 12. 1913.

⁵² DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 12. 1913.

zov, ktorí utrpeli škodu zo základiny. V krátkom liste, zhrnul ekonomické podrobnosti, podľa ktorých bola farnosť stratová. Zdôraznil, že iba v aktuálnom roku mu uhynuli tri vykrmené prasatá pripravené na zabíjačku a za rok 1911 zostala farnosť v mínuse 1500 korún.⁵³ V žiadosti o finančnú podporu upozorňoval, že z predmetného fondu ešte nečerpал a nedostával ani omšové štipendium, ktoré je určené kňazom vo finančnej tiesni.⁵⁴ Odpoveď na list sa nezachovala, ale podľa ďalšieho vývoja situácie, biskupstvo na žiadosť nereflektovalo. Po dvoch mesiacoch Medvecký adresoval do sídla biskupa, Tekovského Svätého Kríža, ďalšiu žiadosť o udelenie podpory v zmysle práva o náhrade škody pre duchovných. Tá bola podľa autora listu určená všetkým kňazom, ktorí spravujú farnosti samostatne a majú dosiahnuté vzdelanie. K písomnej argumentácii bacúrovský administrátor doložil vysvedčenie potvrdzujúce požadované vzdelanie, i podrobný opis výdavkov farnosti za posledné mesiace. Dodatkom k dokumentom bola opäť formulovaná žiadosť o preloženie do inej farnosti.⁵⁵

Katastrofálne podmienky vo farnosti podnietili správcu bacúrovej farnosti adresovať v polovici marca 1914 list biskupovi Radnaimu, v ktorom ho vyzýval, aby bol k 24. aprílu prepustený zo služieb Banskobystrickej diecézy.⁵⁶ Písomnú urgenciu argumentoval tým, že vtedy dosiahne 10-ročné pôsobenie ako administrátor, čo je obdobie, ktoré už nie je ochotný dlhšie presluhovať. Do tejto pozície bol menovaný už v roku 1904 na Donovaloch, kde po smrti farára Alojza Bočkeríka viedol farnosť niekoľko mesiacov. Po príchode Radnaiho do čela diecézy bol správcom farností Brehy, Prochot a následne už 5 a pol roka aj v Bacúrove. V liste vymenoval svoje úspechy vo vedení farností a priblížil peripetie, ktorým čelil v aktuálnom pôsobisku. V Bacúrove sa mu podarilo ekonomicky zreformovať cirkevnú školu, zrekonštruovať kostol, faru a získať nový oltár.⁵⁷ Je potrebné upozorniť, že aj na zadovážení

⁵³ V liste J. Škultétymu z rovnakého obdobia uviedol, že ročne na hospodárstvo vydáva „3 – 4 tisíc“ korún. LA SNK, f. Jozef Škultéty, List K. A. Medveckého J. Škultétymu z 5. 12. 1913, sign. 49 AC 16.

⁵⁴ Text žiadosti pozri: DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 19. 12. 1913.

⁵⁵ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 28. 2. 1914.

⁵⁶ Prvýkrát o tomto svojom pláne biskupa informoval už na začiatku decembra 1913. DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 1. 12. 1913.

⁵⁷ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 3. 1914. V nasledujúcich rokoch zorganizoval vo farnosti ľudové misie a viedol boj voči rozšíre-

nového oltára s obrazom prišli administrátor s biskupom do konfliktu. Medvecký totiž objednal do výklenkov oltára sochy slovanských vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda, čo pre biskupa bolo neprijateľné a vyvolalo to konflikt.⁵⁸ Preto odvolávanie sa na tento kňazský „úspech“ bolo skôr kontraproduktívne. Obzvlášť preto, lebo sám Radnai liturgickým zásahom znížil význam sviatku, a tým zakázal sláviť sviatok slovanských vierozvestcov na území Banskobystrickej diecézy.⁵⁹ Zdá sa, že práve to podnietilo Medveckého, aby získaval poznatky o verejných miestach úcty, o pobožnostiach, piesňach či slovenských lokalitách, kde sa aktívne budoval a prejavoval kult k slovanským vierozvestcom.⁶⁰

Biskupovi tiež pripomenul, že počas pôsobenia utrpel finančné škody, čelil rabovaniu a krádežiam a v celku slušne a seabavedomo skonštatoval:

Podľa môjho skromného úsudku, za tieto moje nespochybniteľné cirkevné zásluhy, ktorými som si zaslúžil, aby som svoje 10-ročné administrátorské jubileum mohol osláviť v upokojenejšej duševnej nálade na znesiteľnejšej fare.

S dávkou sebareflexie, ale aj obhajoby dodal, že jeho vymenované úspechy „by mali prevážať všetky mne vyčítané skutočné, aj vymyslené prešľapy“. Medveckého žiadosť bola spojená aj s praktickými okolnosťami. Biskupa prosil o urýchlenú odpoveď lebo o dva týždne od písania listu, končili v službe pomocníci, ktorých platil za prácu na farskom majetku. Časový stres vyvolával aj príchod nového roľníckeho roka, pred začatím ktorého sa musel rozhodnúť o sejbe a kúpe zvierat, čo si vyžadovalo nemalé investície.⁶¹ Biskup na varovanie Medveckého, že farnosť opustí, nereflektoval. Tým ho donútil, aby z vyhrotenej a termínovanej požiadavky rezignoval. Stalo sa to pravdepodobne preto, lebo Medvecký by tak stratil zdroje príjmov a ako kňaz, ktorý svojvoľne opustil zverenú farnosť, by nebol prijatý do žiadnej inej uhorskej diecézy.

Medvecký v jednom z ďalších listov adresovanom biskupovi priznával, že pôsobenie vo farnosti je pre neho najvyššou mierou trestu, akú mohol dostať. Jednoznačne deklaroval, že Bacúrova sa vždy bál a aj

nému alkoholizmu. DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 16. 1. 1918.

⁵⁸ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 65–66.

⁵⁹ „Slovenské krivdy v bývalom Uhorsku II.,“ *Slovenský východ* 2, č. 10 (1920): 1.

⁶⁰ „Vyzvanie k slovenským katolíkom!“, *Slovenské ľudové noviny* 2, č. 25 (1911): 5.

⁶¹ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 3. 1914.

po viac ako piatich rokoch sa ho stále bojí a je mu „neznesiteľným údelom“. Po tom ako rekapituluje, že biskupa trikrát neúspešne „v slzách úpenlivo prosil“ o nové miesto, priznal, že pre mlčanie vedenia diecézy upadol do „hlbokej beznádeje“. Radnailho ešte podrobnejšie informoval o svojom predchádzajúcom prežívaní: „ak by ma viera nedržala, bol by som pripravený urobiť to najhoršie, aby som dosiahol oslobodenie, pretože týmto všetkým [myslí tým podmienky vo farnosti] sú ohrozené moje morálne a materiálne dobré: večná radosť, duchovná rovnováha, celá moja existencia“. Z uvedenej formulácie nie je celkom jasné, čo Medvecký myslí „tým najhorším“, ale z nasledujúceho kontextu je zrejmé, že farbistým opisom utrpení sa snaží ospravedlniť za svoje predchádzajúce písomné ataky, ktoré pomenúva ako vlastnú „nehanebnosť“ a priznáva, že nad ním prebrala moc „ľudská vášeň“. ⁶² Tú možno vidieť aj v ultimátach, ktoré biskupovi adresoval a varoval ho pred svojvoľným opustením farnosti.

3. KULMINUJÚCE PROBLÉMY V BACÚROVE V ČASE „VEEKEJ“ VOJNY

Po vypuknutí prvej svetovej vojny sa recesia uhorskej ekonomiky negatívne prejavila aj v Bacúrove, na čo ešte citeľnejšie doplácal miestny kňaz. Ten uvádzal, že „zbojstvám“ miestnych obyvateľov čelili v mierových rokoch nielen on, ale aj jeho predchodcovia, avšak od leta 1914 napätá situácia kulminovala. Prispela k tomu aj destabilizovaná situácia v krajine, ktorá limitovala fungovanie úradov a bezpečnostných zložiek, čím upadal vnútorný poriadok. Medveckému pre vojnovú situáciu boli skonfiškované strelné zbrane, ktoré používal na ochranu svojho života a majetku. ⁶³ Sukcesívne štátne nariadenia prikázali držať strážne psy na reťazi, čo otvorilo možnosti zlodejom prichádzajúcim na farské poľia. Medvecký eskalujúcu situáciu vo farnosti pripisoval vyhrocujúcim

⁶² DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 3. 4. 1914. O niekoľko mesiacov neskôr sa Medvecký pred bacúrovskými podmienkami snažil utiecť na fronty svetovej vojny, kedy sa hlásil do služby kuráta. MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 85.

⁶³ V Bacúrove puškou bránil úrodu a farský majetok aj jeden z Medveckého predchodcov Andrej Truchlý Sytniansky. Pozri: GOLIAN, „Andrej Truchlý Sitniansky,“ s. 69.

sporom s farníkmi, ktorí ohrozovali nielen majetok, ale podľa slov administrátora, aj jeho osobnú bezpečnosť.⁶⁴

Ku kradnutiu farského majetku sa znížil dokonca aj miestny obecný prisazný, ktorého počas dňa vo farskom dvore prichytil Medveckého sluha. Administrátor chcel situáciu vyriešiť v tichosti a páchatela odovzdal miestnemu obecnému úradu. Prichytený aktér však obvinenie otočil voči kňazovi a jeho sluhovi a rozpútal proces, v ktorom oboch obvinil z osočovania. Medvecký musel v dedine čeliť aj kritickej epidemiologickej situácii. V priebehu piatich rokoch druhého decénia 20. storočia prebehli v Bacúrove tri epidémie brušného týfusu, ktoré neobišli ani katolícku faru.⁶⁵ Na hospodárstve sa ničivo podpísali epidémie moru ošípaných, suchota, silné vetry údajne podobné orkánom, ktoré spôsobovali straty a ohrozovali administrátorov život a živobytie.⁶⁶

Práca na nerentabilnom hospodárstve bola pevnou súčasťou administrátrovej rutiny. Okrem toho, že sa najmä v noci snažil venovať vede, každý deň sa „s robotníkmi v jednom rade krčí na neúrodnej pôde“, pričom jeho ruky boli od ťažkej práce „samé rany a mozole“. Po práci na poli, chodil večer v okolí fary pásť svine, v noci musel chodiť chrániť „biednu úrodu pred zlodejmi“. Aj napriek usilovnej práci, neustále zápasil s dlhmi, ktoré gazdovstvo produkovalo a bankrotujúci rozpočet mu bránil v kúpe kvalitnejšieho kabátu či novej reverendy.⁶⁷ Uviedol, že tú aktuálnu nosil už tri roky a to na sviatky i vo všedný deň a bola taká zodratá, že sa v nej hanbil vycestovať mimo farnosť.⁶⁸ Opísané životné okolnosti mohlo zmeniť buď preloženie do inej farnosti alebo zvýšenie kongruy, na ktorej úpravu od vládnych orgánov musel čakať každý polrok.⁶⁹ Doplatok mu najskôr biskupský úrad zamietol, po opätovnom domáhaní mu bol po ubežnutí ďalších rokov zvýšený.⁷⁰

Bankrotujúce bacúrovské hospodárstvo kumulujúce dlhy nebolo výsledkom Medveckého neschopnosti. Naopak, na predchádzajúcich kňazských miestach potvrdil, že vedel efektívne podnikať. Napríklad

⁶⁴ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 30. 9. 1914.

⁶⁵ Štátny archív v Banskej Bystrici, f. Zvolenská župa, Podžupanské písomnosti 1869 – 1918, r. 1912, k. 213, inv. č. 212, č. 3963, Epidémia týfusu v Bacúrove.

⁶⁶ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 30. 9. 1914.

⁶⁷ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 30. 9. 1914.

⁶⁸ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 9. 12. 1914.

⁶⁹ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 30. 9. 1914.

⁷⁰ DA BB, Protocolli Officii Dioecesis Neosoliensis pro Anno Domini 1914, No 3379; MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 67.

v Prochoti založil potravinové družstvo a podaril sa mu výhodný obchod s predajom vyprodukovanej borovičky. Okrem toho, svojpomocné družstvá založil aj v dedinách Tekov, Lutila a v sídle biskupa v Tekovskom Svätom Kríži.⁷¹ Aj napriek početným pokusom sa mu v Bacúrove nepodarilo dostať z finančného krachu, čo ho intenzívne vnútorne znepokojovalo. Biskupa pritom upozorňoval, že tak ako sa on cíti vyhnancom na vlastnej fare, tak by ním bol aj jeho nasledovník, keďže vo farnosti je neefektívne hospodárstvo, neschopné uživiť kňaza a jeho pomocníkov.⁷²

Ekonomický úpadok domácnosti ho diskvalifikoval aj z účasti na predpísaných kňazských povinnostiach. Konkrétne išlo o písomné vypracovanie úloh ku konzistoriálnej skúške, ktoré nestihol zvládnuť v určenom termíne, lebo nemal vo farnosti priaznivé podmienky. Za nesplnenie povinností mu biskupský úrad dokonca vyrubil pokutu vo výške 25 korún, čo ešte citeľnejšie prehĺbilo jeho finančné problémy. Pred skúšajúcu komisiu sa pritom ani nedostavil, lebo ako v liste biskupovi uviedol cestovanie bolo finančne náročné, a ak by farnosť opustil, ohrozil by svoj „mizerný zápas o prežitie“. Dodal aj ešte smutnejší dôvod, a to, že sa hanbil vycestovať v starom a zodratom oblečení.⁷³ Intenzívna práca na poli správcu farnosti limitovala nielen v štúdiu a príprave na konzistoriálnu skúšku, ale aj vo všetkej vedeckej práci. O konkrétnom prípade píše v liste Jozefovi Škultétymu, ktorého upozornil, že sa mu bude dať len „ťažko vžiť sa do práce opravy rukopisu“ biografie Andreja Kmeťa, keďže prichádzajúce jarné mesiace sú spojené s „hospodárskymi starosťami“.⁷⁴

Zložitá situácia vo farnosti mávala pokojnejšie fázy, ale aj vyhrotenia, ktorým Medvecký čelil len s veľkým vypätím fyzických a psychických síl. O takejto súhre udalostí z jesene 1916 sa dozvedáme na pozadí jeho ďalšej žiadosti o nové pôsobisko. V argumentácii uviedol, že sa nachádza v „úbohom duševnom stave“, ktorý spôsobuje opustenosť, „ohrozenie majetku a rabovanie“. Vyčerpávajúci bol aj dlhodobý konflikt s býva-

⁷¹ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 3. 1914.

⁷² Medvecký uvádzal, že ročne ho výplata a strava pre pomocníkov na farskom hospodárstve stojí 1 700 korún. Okrem toho za hospodárenie musel platiť daň vo výške 200 korún. CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 15. 11. 1913.

⁷³ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 9. 12. 1914.

⁷⁴ LA SNK, f. Jozef Škultéty, List K. A. Medveckého J. Škultétymu z 5. 2. 1913, sign. 49 AC 16.

lou kantorkou, ktorá aj napriek vypovedanej dohode násilne zotrvala vo farnosti, žiadala si od farára neprimerané platby a spôsobovala komplikácie novému organistovi.⁷⁵ Avšak ani s ním nebola spolupráca podľa Medveckého predstáv, keďže jeho spev charakterizoval slovami, „že to uši trhá“.⁷⁶

Bližšie tiež opísal ekonomické záležitosti farnosti a najmä neefektívne hospodárstvo, pri ktorého kultivovaní mal ruky „do krvi zodraté“.⁷⁷ K farnosti údajne patrilo asi 100 jutár suchopárnej hlinenej pôdy, na ktorej by sa ani pri dokonalom obrábaní neurodilo plodín, ktoré by vydržali dlhšie ako do Vianoc. Tráva bola „samá psica“ a orná pôda bola podľa administrátorových spomienok „väčšinou holá a bielou plesňou pokrytá“.⁷⁸ V liste E. Krajňákovi konkretizoval, že ďatelina sa na farskom pozemku urodí raz za 3 až 4 roky a pšenica v danom roku mu priniesla len 2-násobnú výnosnosť.⁷⁹

Opakujúca sa neúroda spôsobovala pre Medveckého osobne, ale aj pre farnosť veľké finančné straty. Dozvedáme sa, že po viacročnom zadlžovaní sa mu v roku 1915 podarilo predať kone, čím získal 6 000 korún, ktorými splatil dlhy. Vzápätí neúroda z rokov 1915 a 1916 vyprodukovala stratu 1 300 korún a Medvecký uviedol, že po vyplatení pomocníkov a kúpe náradia, sa dostane farská pokladnica do mínusu o ďalších 900 korún. Iným problémom bolo vôbec nájdenie spoľahlivých a ochotných pracovníkov schopných služby. Uviedol, že ak by aj niekoho pre ďalší rok našiel, musel by mu výrazne zdvihnúť plat. Radnaimu napísal, že ak sa situácia nejako nezmení, tak aj napriek svoje dlhoročnej „sizyfovskej“ práci gazdovstvo rozpustí a farské polia nechá zarásť úhorom. Medvecký pripomenul, že ktokoľvek z kňazov ho vo farnosti navštívi, prezradí, že by tam nechcel a nevydržal pracovať. Jeden z priateľov mu priamo povedal, že by takto nedokázal „žobroniť“, bacúrovský administrátor zdôraznil, že „žobroní už siedmy rok“ a o obnovenie hospodárskeho majetku sa postaral len vlastnými silami. Vyčítavo poznamenal, že aj

⁷⁵ Ním bol učiteľ Marek Mác, ktorý prišiel do Bacúrova v novembri 1915, podrobný kontext konfliktu pozri: DA BB, f. KD – KAM, Historia Domus Bacurov parochiae Ab 1903, s. 99, 102–103, 104–105.

⁷⁶ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 22. 9. 1916.

⁷⁷ DA BB, f. KD – KAM, novinové výstrižky, MEDVECKÝ K. A. Můj konškolák F. (neidentifikované periodikum).

⁷⁸ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 64.

⁷⁹ CSVZML, f. Eduard Krajňák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajňákovi z 15. 11. 1913.

napriek tomu, že sa iniciatívne zhostil kultivácie zanedbanej pôdy, ani biskup, ani nikto z biskupského úradu nezisťoval či do farnosti nepotrebuje niečo dokúpiť.⁸⁰

Hospodáreniu sa venoval predsa aj ďalší rok, ale v lete 1917 opäť uviedol, že týmto aktivitám sa už neplánuje venovať. Uvažoval, že hospodárske zvieratá bude musieť utrátiť, lebo mu došlo krmivo a nemôže si ho dovoliť zakúpiť. S prácou mu už nepomáhali ani pomocníci, ktorých do služieb farnosti nevedel získať ani keby im zaplatil nadhodnotenú mzdu. Nedostatok financií sa prejavil aj na budove fary, do ktorej si nemohol zakúpiť drevo na kúrenie, ktoré sa vzhľadom na Medveckého pomery predávalo za prívysoké ceny.⁸¹ Farský administrátor bol v extrémnych finančných ťažkostiach, ako uvádzal, že síce žil v „sebazápornom životnom štýle (nepijem, nefajčím, nehrám karty, nepoľujem), z príjmov bacúrovej fary nedokážem vyžiť“.⁸² To ale nebola jediná výzva, ktorej vo fare čelil, ako uviedol: „Moje bývanie je nezdravé a tesné, keď prší, musím spať pod dáždnikom a celá budova fary sa rozpadáva.“⁸³ Medveckého žiadosti o finančnú podporu z biskupstva boli podľa jeho slov relevantné. Je však dôležité zdôrazniť, že biskupský úrad mal na sanáciu nerentabilných farností len obmedzené možnosti. Osobitný fond na podporu farností v prípade chýbajúcej základiny, na ktorý sa bacúrovský administrátor odvolával v roku 1913, nemohol tú istú farnosť dotovať pravidelne. Vyriešenie problémov ekonomicky neperspektívnej farnosti malo byť v záujmoch biskupa, Radnai však finančné živorenie bacúrovej farnosti predlžoval, čím sledoval zvyšovanie tlaku na Medveckého. Stratová cirkevná jednotka v Bacúrove nemala objektívne adekvátne podmienky na samostatnú existenciu, čo sa potvrdilo okamžite po vzniku Československej republiky, kedy bola zlúčená so susednou farnosťou v Budči.⁸⁴

Medveckému starosti neustále pridávali aj nepriateľsky naladení susedia, pre ktorých žil v „neustálom strachu“ a cítil sa byť v „bezprostrednom ohrození života“, k čomu prispievalo aj ohrozenie požiarmi.⁸⁵ Z kontextu sa dalo porozumieť, že administrátor sa obával miestnych,

⁸⁰ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 22. 9. 1916.

⁸¹ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 7. 1917.

⁸² DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 25. 7. 1918.

⁸³ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 7. 1917.

⁸⁴ *Schematismus Dioecesis Neosoliensis (Banská Bystrica) pro Anno MCMXXII*, Banská Bystrica: Typis Andreae Žabka, 1922, s. 30.

⁸⁵ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 14. 7. 1917.

ktorí by mohli založiť požiar úmyselne. Jedného takého muža spomína aj vo svojich memoároch.⁸⁶ S kriminálnym konaním bacúrovských susedov však musel počítať a nikdy ho nemohol podceňiť.⁸⁷ Tento stav sa zmenil v závere prvej svetovej vojny a súčasným vznikom Československej republiky. Medvecký sa ako tajomník Slovenskej národnej strany stal v októbri 1918 signatárom Martinskej deklarácie a následne členom Dočasného národného zhromaždenia. Tieto a ďalšie politické povinnosti ho pracovne presunuli do Žiliny, následne do Bratislavy, resp. do Prahy. Po prvých mesiacoch etablovania úradov a štruktúr novej republiky sa v roku 1920 vrátil aj k pastoračnej práci. Z Bacúrova bol podľa očakávaní novým biskupom Mariánom Blahom preložený, jeho novým pôsobiskom sa stalo mestečko Bojnice, kde žil až do svojej smrti v roku 1937.⁸⁸

ZÁVER

Karol Anton Medvecký vo svojom opise stavu katolíckej cirkvi na území Slovenska pred rokom 1918 menoval mnohé príklady tzv. „psotárov“ a „brdárok“, na ktoré boli za trest posielaní slovenskí kňazi, ktorí sa rôznymi spôsobmi dostali do nemilosti svojich diecéznych biskupov. Pod spomenutými termínmi sa dobovo rozumeli chudobné, osamotené dediny či osady, s neúrodnou pôdou či podobnými podmienkami významne znižujúcimi kvalitu života.⁸⁹ Medvecký pri zozname približne dvoch desiatok farností na území dnešného Slovenska uviedol, že do nich boli za trest posielaní „vynikajúci kňazi, ktorí sa nespreneverili svojmu slovenskému rodu“.⁹⁰ Takéto „trestné“ farnosti boli využívané v každej diecéze a boli do nich posielaní slovenskí kňazi na dlhé obdobia. Jedným z nich bol aj Medveckého blízky spolupracovník Andrej Kmeť, ktorý pôsobil v chudobnej farnosti v Prenčove 30 rokov, až kým odišiel do penzie.⁹¹

⁸⁶ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 80.

⁸⁷ Na jeseň 1918 bol pri písaní jedného z listov vyrušený zlodejom, ktorý sa mu pokúšal vlámať do komory a následne ho Medvecký naháňal. DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 17. 9. 1918.

⁸⁸ GOLIAN, „Pútnik národného života,“ s. 169.

⁸⁹ *Slovník súčasného slovenského jazyka A–G*, ed. Klára Buzássyová – Andrea Jarošová, Bratislava: Veda, 2006 [dostupné online]: <https://slovník.juls.savba.sk/?d=sss> [cit. 20. 10. 2021].

⁹⁰ MEDVECKÝ, *Cirkevné podmienky*, s. 44–46.

⁹¹ Karol HOLLÝ, *Andrej Kmeť a slovenské národné hnutie*, Bratislava: Veda, 2015, s. 209, 213.

Iným prípadom bol osud Ignáca Kojdu, ktorý bol pre národoveckú aktivitu poslaný do farnosti v Kolačkove. V nej podľa Medveckého opisu „biedil“ chorý a izolovaný a po ôsmych rokoch chradnutia umrel vo veku 44 rokov.⁹² Biskupi spravidla z „trestných“ farností kňazov prepúšťali len vo vyhrotenej situácii. Ako bolo spomenuté vyššie, Andrej Truchlý-Sytniansky bol preložený z Bacúrova až po tom, keď sa u neho objavili psychické problémy. Avšak väčšina kňazov musela čakať na vlastnú či biskupovu smrť. Jednou z mála výnimiek bol kňaz Štefan Mišík, ktorý po 30 rokoch vo farnosti Hnilec bol spišským biskupom nečakane preložený na významný post konzistoriálneho radcu a kanonika.⁹³ Podobný priebeh malo aj preloženie Františka Richarda Osvalda, ktorý po 36 rokoch v chudobnej farnosti Teplá bol v roku 1916 povýšený na post mladšieho kanonika v Trnave.⁹⁴ V opise „psotárov“ je identifikovateľný aj autobiografický faktor, v ktorom upozornil na podmienky Bacúrova, s ktorým mal pri písaní tejto charakteristiky už niekoľkoročnú osobnú skúsenosť. V memoároch zdôraznil, že spis o cirkevných pomeroch tvoril „viac krvou ako černidlom, keďže na mňa samého sa svalila celá farcha krvavých krívd“, ktorú zažíval vo svojej farnosti.⁹⁵

V rekonštrukcii jeho preloženia do – podľa Medveckého slov – najhoršej farnosti Banskobystrickej diecézy možno sledovať, že zlomovým bodom bol jeho osobný kontakt s poslancom uhorského snemu Františkom Skyčákom.⁹⁶ Možno teda skonštatovať, že hlavnou príčinou Radnaihovho trestu bola politická motivácia, ktorá sa následne upevňovala tým, že Medvecký naďalej aktívne vstupoval do politického diania. V roku 1910 plánoval kandidovať za uhorského poslanca, čo mu však biskup zakázal. O tri roky neskôr sa predsa objavil medzi poslaneckými kandidátmi v župných voľbách.⁹⁷

Na základe listov možno sledovať viaceré okolnosti, ktorým Medvecký vo svojej každodennej hospodárskej a pastoračnej práci musel čeliť. Kľúčovými problémami vo farnosti boli nevyhovujúce podmienky farskej budovy, kriminalita miestnych obyvateľov, neúroda a nedostatok financií, k čomu priamo prispieval aj biskup, ktorý nechal Medveckého

⁹² MEDVECKÝ, *Cirkevné podmienky*, s. 46.

⁹³ HOLEC, *Andrej Hlinka*, s. 48–50.

⁹⁴ Viliam RIES, *Fr. Richard Osvald*, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1939, s. 151–152.

⁹⁵ MEDVECKÝ, *Z mojich rozpomienok*, s. 84.

⁹⁶ DA BB, f. KD – KAM, List K. A. Medveckého W. Radnaimu z 3. 4. 1914.

⁹⁷ „K voľbám v Uhrách. Z Prešpurka,“ *Plzeňské noviny* 46, č. 121 (1910): 6; „Stoličné voľby vo Zvolene,“ *Národné noviny* 44, č. 134 (1913): 1.

len v pozícii administrátora, čím mu dlhoročne vyplácal nižšiu mzdu.⁹⁸ Popri spomenutých úskaliach mu najväčšie mentálne útrapy spôsobovala osamotenosť. Jednak vo farnosti, respektíve na okolí mal len málo blízkych a spoľahlivých priateľov, na druhej strane ho enormne vyčerpávalo biskupovo mlčanie a beznádej, že jeho pôsobenie v Bacúrove nebude mať koniec. V tom možno vidieť Radnaiho stratégiu, ktorému išlo o dôslednú a viacvrstvovú izoláciu Medveckého od okolia.

Poloha farnosti zabezpečovala geografickú osamotenosť, okrem toho, že si bacúrovský kňaz musel donášať do fary pitnú vodu po strmom kopci, znemožňovala mu navštevovať trhy, kde by mohol predáť ojedinelé nadbytočné produkty zo svojho hospodárstva. Biskup zastrašovaním kňazov z okolia dosiahol Medveckého spoločenské a mentálne osamotenie, ktoré bolo umocnené tým, že do fary chodil poštár len dvakrát za týždeň. Radnai sa tiež postaral o to, aby bola Medveckému vyplácaná mzda len raz za pol roka, aj to len spätne.⁹⁹ Tento finančný nedostatok spojený s neúrodou a kumulujúcimi dlhmi zaručovali sociálnu a de facto aj národnú izoláciu, keďže administrátorovi z Bacúrova chýbali finančné prostriedky na cesty za spolupracovníkmi.

Vývoj udalostí ukázal, že Radnaiho stratégia nebola úspešná. Miestami sa síce zdalo, že Medvecký bol ochotný za preloženie z Bacúrova urobiť čokoľvek, dokonca stiahnuť sa zo svojich opozičných pozícií, biskup mu túto možnosť neposkytol. Azda aj preto mal vývoj vzťahu oboch aktérov po zániku monarchie ešte turbulentnú dohru. Karol Anton Medvecký sa v novej republike stal referentom pre cirkevné záležitosti pod Ministerstvom s plnou mocou pre správu Slovenska. Nová pozícia ho začiatkom roka 1919 postavila do veľmi paradoxnej situácie. Stal sa totiž vykonávateľom vyhostenia biskupov maďarskej národnosti z územia Československa, ktorí sústavne komunikovali s novou budapešťanskou vládou.¹⁰⁰ Medvecký osobne dohliadol na vyvezenie Radnaiho na hranice Československa s Maďarským kráľovstvom, čo malo prichuť zadosťučinenia a pachuť pomsty za dlhoročné útrapy, ktoré v Bacúrove

⁹⁸ Išlo o cielenú stratégiu biskupa Radnaiho, ktorý tak eliminoval príjmy aj právomoci opozičných kňazov, s ktorými bol v konflikte. CSVZML, f. Eduard Krajčák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajčákovi z 21. 8. 1909.

⁹⁹ CSVZML, f. Eduard Krajčák, k. 1, inv. č. 21. List K. A. Medveckého E. Krajčákovi z 15. 11. 1913.

¹⁰⁰ Marek Šmíd, *Apoštolský nuncius v Praze. Významný faktor v československo-vatikánských vzťahoch v lete 1920–1950*, Brno: CDK, 2015, s. 47.

dostával.¹⁰¹ Tento akt považoval za adekvátny a argumentoval ho najmä promaďarskými aktivitami biskupa podrývajúcimi integritu mladého Československa.¹⁰² Zaujímavým dôvetkom zostalo, že farnosť Bacúrovo krátko po vzniku Československa už obsadzovaná nebola. Nový banskobystrický biskup Marián Blaha ju už nepotreboval využívať ako „brdárku“ a nechal ju spravovať *exccurendo*.¹⁰³

**The ‘Unbearable’ Parish as a Way of Persecuting a Priest in Upper Hungary
at the Beginning of the Twentieth Century:
The Case of Karol Anton Medvecký in Bacúrov**

Keywords: Karol Anton Medvecký; Wolfgang Radnai; Slovak Priest; Hungarian Bishop; Upper Hungary; Persecution

Abstract: The aim of the article is to present the process of persecution of Slovak Catholic priests in Upper Hungary at the beginning of the twentieth century. Hungarian bishops punished politically active priests by making them forcibly serve in the poorest parishes across all the Hungarian dioceses. It was a strategic way of Hungarianizing the Hungarian church hierarchy, which involved bullying them to morally and socially breaking non-Hungarian priests. The article presents the priest Karol Anton Medvecký, who was in a dispute with the Bishop of Banská Bystrica, Wolfgang Radnai. The bishop left Medvecký to work in the parish of Bacúrov for almost ten years, despite many requests for a transfer. The priest in the parish faced unsatisfactory building conditions, thefts from their parishioners, crop failure, economic shortages and isolation. In addition, Radnai did not even provide Medvecký with the position of pastor and paid him late. The bishop kept his own promise and did not transfer Medvecký to a more ‘bearable’ parish. He only left Bacúrov after the founding of Czechoslovakia, when the bishop no longer had official power over him. After the First World War, the situation changed when Medvecký, as a ministerial secretary, personally oversaw the expulsion of Bishop Radnai from Czechoslovakia.

Mgr. Ján Golian, PhD.
Katedra histórie
Filozofická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
Hrabovská cesta 1B
034 01 Ružomberok
jan.golian@ku.sk

¹⁰¹ „Chýrnik. Očista v cirkevnom živote katolíckych Slovákov,“ *Slovenský denník* 2, č. 62 (1919): 2.

¹⁰² MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery*, s. 150.

¹⁰³ MEDVECKÝ, *Cirkevné pomery*, s. 46; *Schematismus Dioecesis Neosoliensis (Banská Bystrica) pro Anno MCMXXII*, s. 30.